

กระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะเครื่องดนตรีรุ่นเยาว์

กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงเครื่องดนตรีของนักเรียน

โรงเรียนชองพรานวิทยาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

The Traditional Music Learning Process
of Folk Brass Band Provided to Young Musicians:

A Case Study of Folk Brass Band Students

Studying In Chongphranwitthaya School,

Photharam District, Ratchaburi Province

ไพศาล กาญจนวงศ์¹

Paisan Kanjanawong

ตรีทิพ บุญแยม²

Treetip Boonyam

¹ นักศึกษาหลักสูตรดนตรีศึกษามหาบัณฑิต
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

² ดร., อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรีซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการเรียนรู้ วิธีการถ่ายทอด และการวัดผลจากคณะบรรเลงสู่นักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงบรรเลงของนักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยมีขอบเขตการศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะบรรเลงที่นักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยาร่วมบรรเลง จำนวน 3 คณะในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ดนตรีแบ่งได้เป็น 7 กระบวนการ คือ 1) คัดเลือกนักดนตรีรุ่นเยาว์เข้าร่วมบรรเลงกับคณะบรรเลงโดยการทดสอบพื้นฐานความสามารถ 2) มอบหมายให้ศึกษาเพลงที่จะเรียนรู้ล่วงหน้าด้วยการฟัง 3) จัดทำตารางการฝึกซ้อมเพื่อทำการนัดหมาย 4) สร้างความคุ้นเคย 5) ศึกษาโน้ตดนตรีควบคู่กับการฟังเพลงซ้ำ 6) ท่องจำโน้ตดนตรีของคณะบรรเลง และ 7) ฝึกซ้อมบรรเลงร่วมกันจนเกิดความชำนาญ สำหรับวิธีการถ่ายทอด เน้นการสอนด้วยผู้ถ่ายทอดเพียงผู้เดียวและใช้แนวการสอนแบบเดียวกับการสอนดนตรีไทย การวัดผลจะเป็นแบบไม่เป็นทางการโดยครูผู้สอนจะใช้การสังเกตและทดสอบตลอดทุกขั้นตอนของการฝึกซ้อม

คำสำคัญ : บรรเลง, คณะบรรเลง, กระบวนการเรียนรู้ดนตรี, นักดนตรีรุ่นเยาว์, การร่วมบรรเลง

Abstract

This research paper was a qualitative research which aimed to study the traditional music learning process; including learning step, knowledge transfer, and evaluation of folk brass band provided to young musician students who join the folk brass band and studying in Chongphranwitthaya school in Photharam district, Ratchaburi province. The scope of study focused on 3 folk brass bands in Chongphranwit-

thaya school, using interview and non-participant observation to collect data. The findings of the study showed that the traditional music learning process was separated into 7 steps: 1) selecting young musicians to join the folk brass band by testing their basic ability in music 2) assigning to studying through listening to the songs before appointment 3) making rehearsal schedule for appointment 4) getting acquainted 5) repeatedly studying music notations coupled with music 6) memorizing music notes of the folk brass band and 7) repeatedly practicing with the folk brass band and the experts. The communicants taught the young musicians themselves and used the teaching techniques as Thai traditional music style, also evaluated them by observed and tested the young musicians in every step of learning process without any formal evaluation tests.

Keywords: Folk Brass, Folk Brass Band, The Traditional Music Learning Process, Young Musician, Join the Folk Brass

บทนำ

แตรวางชาวบ้านเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่ได้รับอิทธิพลของการนำเครื่องดนตรีตะวันตกประเภทเครื่องเป่าทองเหลือง ซึ่งคนไทยชอบเรียกเครื่องดนตรีประเภทนี้ว่า “แตร” (สุกรี เจริญสุข, 2541) มาประสมวงและประยุกต์ใช้บรรเลงเพลงไทยในหลายรูปแบบเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมไทยเข้าด้วยกัน มีการใช้แตรในพระราชพิธีต่างๆ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ แตรวางมีอิทธิพลและมีบทบาทที่ชาวบ้านให้ความสำคัญในการประกอบในพิธีกรรมต่างๆ แทบทุกพิธีกรรม เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของชาวบ้าน บ่งบอกถึงค่านิยมของท้องถิ่น รักความสนุกสนานรื่นเริง สร้างให้เกิดความรักความสามัคคี พิธีต่างๆ จะต้องมีการแห่ประโคมด้วยคณะแตรวาง อาจเป็นเพราะคณะปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒

แต่วางมีความคล่องตัวในการบรรเลงไม่ว่าจะเป็นการนั่งบรรเลงหรือเดินบรรเลงสามารถเคลื่อนย้ายวงดนตรีได้อย่างคล่องตัวและด้วยความรวดเร็ว มีจังหวะจะโคน และท่วงทำนองที่ฮึกเหิม เมื่อได้ยินได้ฟังแล้วรู้สึกสนุกสนานร่าเริง ทั้งเพลงที่บรรเลงก็สามารถบรรเลงได้ทั้งเพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง และเพลงสตริง สามารถนำมาบรรเลงให้เป็นเพลงร่วมสมัยได้อย่างน่าฟัง (สมบัติ เวชกามา, 2557)

อำเภอโพธาราม มีคณะแตววงหลายคณะ มีทั้งคณะเก่าแก่อยู่กับโพธาราม และคณะที่ตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งแต่ละคณะจะมีคิวการแสดงต่อเนื่องตลอดทั้งปี แสดงให้เห็นถึงความต้องการใช้คณะแตววงประกอบพิธีกรรมในการประโคมหรือแห่ประกอบพิธีต่างๆ ในอำเภอโพธารามและอำเภอใกล้เคียงที่มีมากพอที่จะทำให้ผู้ที่ประกอบอาชีพแตววงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเพียงพอ แตววงชาวบ้านเป็นดนตรีที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนทั้งในงานมงคลและงานอวมงคล ซึ่งวิธีการบรรเลง บทบาทและหน้าที่ของแตววงในอดีตเป็นไปอย่างมีแบบแผน แต่เนื่องจากสภาพการณ์ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คณะแตววงต้องปรับปรุงแนวทางวิธีการเรียนรู้ถ่ายทอดดนตรีในการบรรเลงให้เหมาะสมกับยุคสมัย แตววงมีการพัฒนาที่ยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยส่วนมากเป็นความสนใจจากภาคเอกชนระดับชาวบ้าน ที่ยังคงให้ความสำคัญกับแตววงในลักษณะของดนตรีที่ใช้ประกอบตามวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและเห็นคุณค่าของแตววง ส่งผลให้ดนตรียังเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีเกียรติ เป็นที่ยอมรับของสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งภาครัฐยังได้มีการณรงค์ให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญของการเล่นดนตรี เช่น โครงการดนตรีต้านยาเสพติด โครงการเยาวชนคนดนตรี ซึ่งใช้ดนตรีเป็นกิจกรรมหลักในการสร้างสัมพันธ์ภาพ เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนหันมาทำกิจกรรมด้านดนตรีและอนุรักษ์ดนตรีประเภทต่างๆ รวมทั้งแตววงด้วย

บริเวณโรงเรียนช่องพระนาวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่ง ที่แตววงชาวบ้านยังมีอิทธิพลและมีการให้การสนับสนุนใช้บริการกันอย่างแพร่หลาย ผู้ศึกษายังพบอีกว่ามีข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ นักเรียนที่อยู่

ในโรงเรียนช่องพรานวิทยาเองก็มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแตงรวงมาโดยตลอด ประการหนึ่งก็คือนักเรียนเติบโตมาภายใต้วัฒนธรรมการใช้แตงรวงแทบทุกพิธีกรรม ประการที่สองก็คือนักเรียนในโรงเรียนช่องพรานวิทยาหลายคน พบว่าอยู่ในครอบครัวที่ประกอบอาชีพเป็นนักดนตรีในคณะแตงรวง โดยทั้งนี้ผู้วิจัยพบข้อสังเกตสำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือนักดนตรีเหล่านี้นอกจากเล่นดนตรีที่โรงเรียนแล้ว ยังไปหาอาชีพเสริมไปฝึกฝนในเรื่องทักษะของการบรรเลงดนตรีร่วมกับคณะแตงรวงในท้องถิ่นอีกด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงให้ความสนใจว่าเมื่อนักเรียนเหล่านี้ได้มาเข้าร่วมบรรเลงกับคณะแตงรวงแล้ว นักเรียนจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการบรรเลงแตงรวงร่วมกับคณะแตงรวงท้องถิ่นนี้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อนักเรียนเหล่านี้ที่ได้เข้าร่วมกับคณะแตงรวงแล้ว ก็มีพฤติกรรมรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งไม่ขาดการเข้าฝึกซ้อมกับคณะแตงรวง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วในการรวมวงปฏิบัติดนตรีในโรงเรียนทั่วไป มักประสบปัญหาการขาดเข้าฝึกซ้อมดนตรีของสมาชิก เช่นนั้นแล้วกระบวนการเรียนรู้ดนตรีของนักดนตรีรุ่นเยาว์เหล่านี้อาจช่วยขยายความกระจ่างในประเด็นเหล่านั้นได้

จากความสำคัญและที่ของการศึกษาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษา “กระบวนการเรียนรู้ทางดนตรีจากคณะแตงรวงสุนักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงแตงรวง ของนักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยาอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” โดยหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลด้านการเรียนรู้ด้านแตงรวงให้แก่ผู้ที่สนใจดนตรีด้านแตงรวง หรือเป็นข้อมูลประกอบการสอนในหลักสูตรดนตรีแตงรวงในสถานศึกษา ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และการสืบสานวัฒนธรรมไทยในเรื่องแตงรวงให้อยู่คู่สังคมไทย อันเป็นประโยชน์ในการประยุกต์สืบสานการบรรเลงดนตรีแตงรวงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรี ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการเรียนรู้วิธีการถ่ายทอด และการวัดผล จากคณะแตงรวงสุนักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการ

ร่วมบรรเลงแตรวงของนักเรียนโรงเรียนช่างพรานวิทยา ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

คำถามการวิจัย

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีของคณะแตรวงสุนั๊กดนตรีรุ่นเยาว์กรณีศึกษาการร่วมบรรเลง

แตรวงของนักเรียนโรงเรียนช่างพรานวิทยาอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีขั้นตอน วิธีการถ่ายทอด และมีการวัดผลอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการถ่ายทอดความรู้

การถ่ายทอดหรือวิธีการสอน คือกระบวนการต่างๆ ที่ผู้สอนใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและลักษณะวิธีการเฉพาะของวิชานั้นๆ (ทิตินา แคมมณี, 2522) ในขณะที่ สุพันธ์ ตันศรีวงษ์ (2538) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้หมายถึงการจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อ 1. ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียน ซึ่งเป็นการพัฒนาความรู้ทางสติปัญญา 2. มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทางด้านจิตใจ มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม และ 3. มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความชำนาญ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การถ่ายทอดความรู้ คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียน เกิดการพัฒนาความรู้ความชำนาญในวิชานั้นๆ ตลอดจนพัฒนาสติปัญญาและจิตใจ มีความรับผิดชอบ ตลอดจนมีคุณธรรม ทั้งนี้กระบวนการถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นมนุษย์จะซึมซับเอาวัฒนธรรมและลักษณะต่างๆ ของสังคมเข้าไปในบุคลิกภาพของตน โดยการเรียนรู้และการซึมซับนี้เกิดจากอิทธิพลของประสบการณ์และผ่านการทำงานของตัวเองแทนทางสังคม หลังจากผ่านกระบวนการนี้บุคคลจะเริ่มยอมรับจนกระทั่งตัดสินใจทำตาม การถ่ายทอดความรู้

เป็นกระบวนการในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลในสังคม ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการที่จะถ่ายทอดความรู้ ความคิด และการแสดงพฤติกรรมของตน ตัวแทนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญที่สุดคือครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันแรกในการเข้าร่วมสังคม การถ่ายทอดความรู้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยบุคคลหนึ่งๆ จะได้รับการถ่ายทอดจากกลุ่มเพื่อน โรงเรียน สื่อมวลชน และกลุ่มอ้างอิง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากผู้รับการถ่ายทอดไม่ได้สังกัดเป็นสมาชิก แต่มีอิทธิพลทำให้คนเกิดการเรียนรู้ลอกเลียนแบบ เช่น พฤติกรรมของผู้แสดงโฆษณา ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ซึ่งกลุ่มอ้างอิงนี้ช่วยให้บุคคลเรียนรู้และทำหน้าที่ถ่ายทอดวิถีการดำรงชีวิตในสังคม และวัฒนธรรมไปสู่บุคคลทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543)

กระบวนการถ่ายทอดดนตรี

กระบวนการถ่ายทอดดนตรีมีหลากหลายรูปแบบ อาทิ ระบบการสอนของ ดาลโครซ (ฌูร์ท สุธจิตต์, 2540) ซึ่งเชื่อว่าการพัฒนาการฟังควบคู่กับการตอบสนองโดยการเคลื่อนไหวร่างกาย สามารถทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนาดนตรีได้ ดังนั้นเขาจึงจัดให้มีการจัดการเรียนการสอนให้เน้นเรื่องการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับจังหวะ เรียกว่า ยูริธึมมิกส์ (Eurhythmics) ซึ่งหมายถึง การเคลื่อนไหวที่ดี (Good rhythmic Movement) และกระบวนการทางการรับรู้ที่สัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการเคลื่อนไหว หรือหากเป็นระบบการสอนดนตรีของซูซูกิ ก็เชื่อว่าคุณสมบัติที่เรียกว่า “เก็ง หรือ อัจฉริยะ” ไม่ได้มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ทุกคนเกิดมามีทุกสิ่งทุกอย่างเท่ากันหมด ต้องอาศัยการเลี้ยงดู อบรม ฝึกสอนพัฒนาเพื่อให้เด็กเป็นอย่างไร ผู้ปกครองต้องการ การเรียนรู้จากเด็กเหมือนการเรียนรู้ภาษาจากแม่ ดังนั้นเขาจึงเห็นว่าการเรียนดนตรีที่ดีที่สุดน่าจะเป็นการเรียนการสอนแบบแม่สอนลูก แม่สอนลูกอย่างไร ลูกก็จะได้อย่างนั้น เกณฑ์ก็คือ “ครูเก็งเด็กเก็ง ครูไม่เก็งเด็กไม่เก็ง” ส่วนความลับในการฝึกซ้อมคือ การทำซ้ำ ฝึกซ้ำแล้วซ้ำอีกจนดูเป็นเรื่องง่ายและเป็นธรรมชาติ (สุกรี เจริญสุข, 2541)

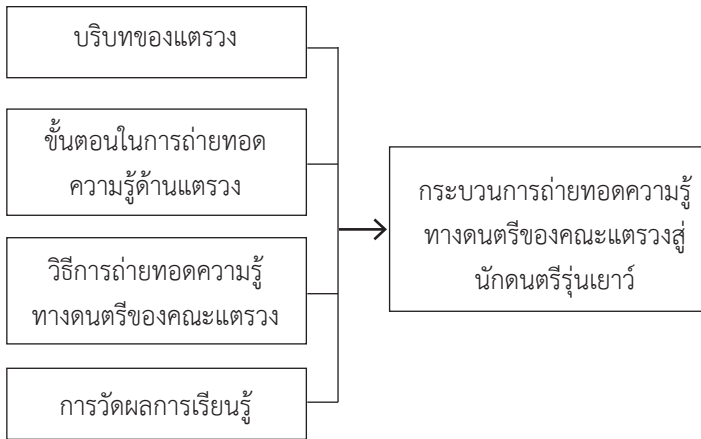
นอกจากกระบวนการถ่ายทอดดนตรีตามทฤษฎีต่างประเทศแล้ว มนตรี ตราโมท (2540) ได้กล่าวถึงระบบการสอนดนตรีของไทย ว่าครูผู้สอนจะเน้นการดูอุปนิสัยของศิษย์ว่าเป็นคนที่มีนิสัยดนตรีอยู่หรือไม่ มีเขavnดี อุตสาหะพยายามด้วยความรักเรียนจริงๆ และมีธรรมชาติของสรีระเหมาะที่จะใช้เครื่องดนตรีชนิดนั้นๆ ส่วนการสอนครูจะสอนศิษย์ไปตามลำดับ ได้แก่ การนั่งและการจับเครื่องดนตรีที่ถูกต้องตามแบบแผนแห่งการใช้เครื่องดนตรีชนิดนั้น การเริ่มกระทำให้เป็นเสียงโดยยังไม่ต้องเป็นเพลง การต่อเพลงสั้นๆ และง่ายๆ ก่อน เช่น เพลงต้น เพลงฉิ่ง จระเข้หางยาว เป็นต้น แล้วจึงค่อยๆ เลื่อนการต่อเพลงให้ยากขึ้น การบอกให้รู้จังหวะ การบอกให้ทราบว่าทำนองอย่างไรใช้แทนกันได้บ้าง เปรียบเทียบให้เห็นว่าเท่ากันเป็นอย่างไร ควรมีเม็ดพรายอย่างไร ตรงไหน ส่วนการสอนต่อไป ต้องแล้วแต่ฝีมือเขavnปัญญา และความรู้ของศิษย์จะสมควรอย่างไร

การสืบทอดทางดนตรีในอดีต สิ่งที่สามารถทำให้ได้ความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามแบบได้อย่างถูกต้องตามแบบอย่าง คือการได้อยู่ใกล้ชิด สังเกตจดจำ เรียนรู้และฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ วิชาดนตรีทั้งดนตรีไทยดนตรีพื้นบ้านต่างๆ ล้วนแล้วแต่ต้องใช้ความรัก ความตั้งใจ ความมุ่งมั่นกับการเรียน การฝึกฝนอย่างเต็มความสามารถของคนที่มียู่ พร้อมกับนิสัยที่ต้องเป็นคนรู้จักมีสัมมาคารวะ นอบน้อม ตรงต่อเวลา มานะอดทน ตั้งใจ มุ่งมั่นมีระเบียบแบบแผนตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัด (มนตรี ตราโมท, 2537)

ฉะนั้นการถ่ายทอดความรู้มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ควรใช้ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับความรู้และเนื้อหาที่ต้องการถ่ายทอดทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ การถ่ายทอดหรือวิธีการสอนเป็นกระบวนการต่างๆ ที่ผู้สอนใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ในการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะแตกต่างกันไป ตามโอกาสและสถานที่ ในขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นวิชาความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังได้โดยไม่ต้องใช้ตำรา เพียงแต่เป็นการบอกต่อและทำตามซ้ำๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ดังนั้น สรุปได้ว่าการศึกษาระบบการถ่ายทอดความรู้หรือการเรียนรู้ทางดนตรีของวงแตรวง สามารถนำหลักการแนวคิด

และทฤษฎีจากนักดนตรีศึกษา ที่มีความสอดคล้องในเรื่องการถ่ายทอดดนตรีมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางหลักในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สำหรับกรอบแนวคิดการวิจัยแสดงในภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรวงสู่นักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงแตรวงของนักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยาอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรวงสู่นักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงของนักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่มีนักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยาร่วมบรรเลง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกผู้ศึกษาจึงได้ออกแบบวิธีการดำเนินการศึกษาไว้ ดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูลที่ศึกษา

การศึกษานี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาคสนามโดยสัมภาษณ์และการสังเกต หัวหน้าคณะแตรวง ครูผู้สอนของคณะแตรวงที่นักเรียน

โรงเรียนช่างพรานวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ร่วมบรรเลงตลอดจนนักเรียนที่เข้าร่วมบรรเลงในคณะแตรวงดังกล่าว เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรวง

พื้นที่การศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นที่นัดหมายฝึกซ้อม เตรียมตัวประชุมเพื่อทำกิจกรรมแตรวงร่วมกัน ซึ่งมีคณะแตรวงที่นักเรียนโรงเรียนช่างพรานวิทยาร่วมบรรเลง ดังนี้

- 1) คณะแตรวงต้องประสงค์ ซึ่งมีนายประสงค์ รอดอินทร์ เป็นหัวหน้าคณะ
- 2) คณะแตรวงพรประสิทธิ์ มีนายประสิทธิ์ คำนุช เป็นหัวหน้าคณะ
- 3) คณะแตรวงขวัญใจคลองพลับ มีนายแอม สืบติภา เป็นหัวหน้าคณะ

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงประเด็น ผู้ศึกษาจึงทำการศึกษาโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงคือหัวหน้าคณะแตรวง ผู้ให้ความรู้และผู้เรียนรู้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) โดยมุ่งเน้นที่ผู้ที่ทำหน้าที่สอนกระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรวง อาจเป็นหัวหน้าคณะหรือผู้ที่ถูกมอบหมายให้เป็นผู้สอนวิชาดนตรีแตรวง อาจประกอบด้วยผู้บรรเลงในคณะแตรวงหรือเป็นผู้สอนคนเดียว (ครู)หรือผู้ที่เป็นเพื่อนร่วมคณะแตรวงให้การยอมรับเป็นผู้ให้ความรู้ก็ได้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาด้วยวิธีสัมภาษณ์ ผู้ให้ความรู้รวมถึงนักเรียนที่ร่วมบรรเลงในคณะแตรวงในฐานะผู้เรียนรู้โดยตรง

ทั้งนี้การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับใบรับรองจริยธรรมในการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดลก่อนเริ่มดำเนินการวิจัย รหัส MU-SSIRB: 2016/248 (B1)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรวงสุนักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงแตรวงของนักเรียนโรงเรียนช่างพรานวิทยามีขั้นตอนและกระบวนการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. เตรียมการนัดหมาย บุคคล วัน เวลา สถานที่ในการนัดสัมภาษณ์ โดยการทำหน้าที่นัดหมายจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ถึงบุคคลที่ต้องการสัมภาษณ์ แล้ นัดหมายทางโทรศัพท์หรือนัดหมายด้วยวาจา เป็นการติดต่อ

และประสานงานผู้ให้ข้อมูลหลักคือ หัวหน้าคณะตรวจที่นักเรียนโรงเรียนช่องพราน วิทยาร่วมบรรเลงทั้ง 3 คณะคือ

1. หัวหน้าคณะตรวจต้องประสงค์ (นายประสงค์ รอดอินทร์)
2. หัวหน้าคณะตรวจพรประสิทธิ์ (นายประสิทธิ์ คำนุช)
3. หัวหน้าคณะตรวจขวัญใจคลองพลับ (นายแอม สืบติภา)

จากนั้นผู้ศึกษาติดต่อเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา วิธีการดำเนินการเก็บ ข้อมูลและขอคำยินยอมเข้าร่วมการศึกษา พร้อมทั้งนัดวันเวลาในการดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์

2. เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ รูปแบบคำถามเพื่อใช้ในการ สัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาจะกำหนดประเด็นและหัวข้อที่ต้องการศึกษาไว้ก่อน เมื่อถึง กำหนดเวลานัดหมายเพื่อเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาจะเข้าไปดำเนินการเก็บและรวบรวม ข้อมูล ลงพื้นที่ภาคสนามตามวัน เวลาที่กำหนดไว้

3. เมื่อผู้ศึกษาถึงสถานที่นัดหมายก็จะขออนุญาตเจ้าของสถานที่ ผู้ให้ ข้อมูลในการที่จะจัดบันทึกการสนทนาหรือการบันทึกเทปการสนทนา และขออนุญาต ลงชื่อเอกสารยินยอมเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักของการสัมภาษณ์ โดยผู้ศึกษาทำการ สังเกตสภาพแวดล้อมโดยรวมเบื้องต้นเพื่อช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจและเห็นภาพความ สัมพันธ์เชื่อมโยง ระหว่างการสัมภาษณ์โดยผู้ศึกษาทำการสังเกตและจัดบันทึก โดย มีกรอบในการสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลไปใช้ประกอบการสนทนาสัมภาษณ์ ได้แก่ สังเกตบริบทของบ้านที่ทำการถ่ายทอวิชา ที่ตั้ง สภาพแวดล้อมบริเวณบ้านรวมทั้ง พื้นที่ทำกิจกรรม สังเกตกฎระเบียบวินัย แนวปฏิบัติที่ใช้ร่วมกันในการับการเรียนรู้อ ดนตรี สังเกตการณ์อยู่ฝึกซ้อมร่วมกัน สังเกตกระบวนการเรียนรู้ดนตรีระหว่างเพื่อน เช่น การสอน การฝึกหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้การเข้าไป สังเกตการณ์ดังกล่าว นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลการศึกษาแล้ว ยังเป็นการ สร้างบรรยากาศให้มีความเป็นกันเองของผู้ศึกษากับผู้ให้สัมภาษณ์โดยผู้ศึกษาจะขอ อนุญาตบันทึกภาพด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยตัวผู้ศึกษา เครื่องบันทึกเสียง แบบการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สมุดบันทึก กรอบการสัมภาษณ์

1. ตัวผู้ศึกษา ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ตัวผู้ศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการสัมภาษณ์และจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของเนื้อหาและแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับตารางเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์และบทสนทนาระหว่างสัมภาษณ์ ซึ่งก็จะได้ข้อมูลเนื้อหาสาระที่ครอบคลุม ผู้ศึกษาจะต้องเตรียมความรู้ด้านระเบียบวิจัย มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาในประเด็นต่างๆ ตลอดจนการร่วมปรึกษา ตรวจสอบกับอาจารย์ที่ปรึกษา มีการฝึกทักษะในการสัมภาษณ์ การจดบันทึกภาคสนาม เพื่อเตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

2. เครื่องบันทึกเสียงเป็นอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยผู้วิจัยจัดหาเองและมีความพร้อมในการใช้งาน มีการทดสอบบันทึกก่อนการบันทึกการสัมภาษณ์จริงเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบันทึกข้อมูล รวมทั้งขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนการบันทึกเสียงทุกครั้ง

3. แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลของผู้ให้การสัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับ ชื่อ นาม – สกุล เพศ อายุ เวลาที่สัมภาษณ์ ระยะเวลาการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง เวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ดนตรีในแต่ละครั้ง

3.1 แบบบันทึกภาคสนามเพื่อบันทึกรายละเอียดผู้ให้ข้อมูล รายละเอียดเบื้องต้นของการสัมภาษณ์ ได้แก่ครั้งที่ วันเดือนปี เวลาการสัมภาษณ์ ผู้ถูกสัมภาษณ์และบริบทแวดล้อมขณะนั้น

3.2 การสัมภาษณ์ จัดทำเป็นกรอบแนวทางการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะตาราง โดยผู้วิจัยใช้คำถามที่หลากหลายเรียงลำดับให้เหมาะสมดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไป ที่ตั้ง ประวัติโดยสังเขป สถานที่เรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ เครื่องดนตรีที่ใช้ในการเรียนรู้

ส่วนที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรววง ครูผู้สอน ผู้เรียน วิธีสอน การวัดผลประเมินผล การติดตามผล

การตรวจสอบข้อมูลการศึกษา

เพื่อให้ได้ข้อมูลและบทสัมภาษณ์ที่ถูกต้องและตรงประเด็นตามวัตถุประสงค์และคำถามการศึกษา การตรวจสอบคุณภาพข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลจากเอกสารกับบุคคลที่ให้ข้อมูลโดยการถอดเทปและให้ผู้ให้สัมภาษณ์ลงชื่อรับรองข้อมูลนั้น รวมทั้งการใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า คือ การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล ของครูผู้สอน นักเรียน และสถานการณ์การสอนจริงจากการสังเกตของผู้ศึกษา
2. จำแนกและรวบรวมข้อมูลในแต่ละด้าน
3. สรุปเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ดำเนินการโดยการขอคำรับรองกระบวนการศึกษาในก่อนการดำเนินการศึกษาและผลการศึกษาที่จะวิเคราะห์ผลในภาพรวม ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก ทำการตรวจสอบและรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบ โดยเน้นการศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรววงสุนักรดนตรีรุ่นเยาว์กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงแตรววงของนักเรียนโรงเรียนช่องพระนาวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยวิเคราะห์รูปแบบวิธี ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ และผลของการเรียนรู้ว่าเป็นอย่างไร เป็นการวิเคราะห์หาปัจจัยทั้งทางบวกและทางลบที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ดนตรี

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรววง ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผู้ศึกษานำเทปบันทึกการสัมภาษณ์ นำมาถอดข้อความเป็นคำต่อคำออกมาเป็นบทสนทนาแบบตัวอักษรแล้วตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเหล่านั้นอีกครั้ง

2. ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เนื้อหา ด้วยการอ่านบทสัมภาษณ์ซ้ำๆ เพื่อจะได้เกิดความคิดความเข้าใจรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและพยายามจับประเด็นของการสัมภาษณ์ให้เป็นหมวดหมู่ จับข้อความสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะตรวจ โดยการขีดเส้นหรือทำแถบสีกำกับไว้แล้วกำหนดความหมายในแต่ละข้อความสร้างประโยคเพื่อใช้ในการจัดหมวดหมู่ข้อความ สรุปประเด็นย่อยที่มีเนื้อหาอยู่ในกลุ่มเดียวกันไว้ด้วยกันเป็นประเด็นหลัก เขียนภาพหรือแผนภูมิตามประเด็นหลักเพื่อที่จะบรรยายการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นภาพและสื่อสารผลการศึกษชัดเจนมากขึ้น คัดเลือกและรวบรวมบทสนทนาที่คิดว่าให้รายละเอียดของวัตถุประสงค์การศึกษาได้ดีที่สุด โดยการตัดบทสัมภาษณ์ที่เป็นประเด็นย่อยรวมไว้ด้วยกันเป็นประเด็นหลัก ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทุกครั้งหลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์และทำการวิเคราะห์รวบยอดทั้งหมดอีกครั้ง

สรุปผลการศึกษา

จากคำถามการวิจัยที่ระบุว่า “กระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีของคณะตรวจสุนักรุ่นดนตรีรุ่นเยาว์กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงตรวจของนักเรียนโรงเรียนช่องพระนาวิทยาอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีขั้นตอน วิธีการถ่ายทอด และมีการวัดผลอย่างไร” นั้น พบผลการศึกษาจำแนกตามประเด็นดังนี้

1. บริบททั่วไปในการฝึกซ้อมดนตรีของคณะตรวจที่มีนักดนตรีรุ่นเยาว์ร่วมบรรเลง

จากการศึกษาข้อมูลบริบทของทั้งสามคณะตรวจที่นักเรียนโรงเรียนช่องพระนาวิทยาร่วมบรรเลงนั้น พบว่าทั้งสามคณะจะใช้พื้นที่บริเวณบ้านของหัวหน้าคณะเป็นสถานที่ในการชุมนุมรวมสมาชิกตรวจทำกิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้ หัวหน้าคณะหรือผู้ก่อตั้งทั้งสามคณะก็จะมีความรู้ความสามารถด้านดนตรีที่ใกล้เคียงกันโดยทั้งสามท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาดนตรีมาในลักษณะเหมือนกัน นั่นคือใช้ประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอดความรู้เองมากกว่าจะได้รับการศึกษาด้านดนตรีมา

โดยตรง การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีจะใช้รูปแบบการถ่ายทอดดนตรีไทยซึ่งเน้นการท่องจำโน้ตเพลง หากแต่ใช้เครื่องดนตรีสากลที่เป็นเครื่องเป่าและเครื่องประกอบจังหวะในการบรรเลงและในการฝึกดนตรี ทั้งสามคณะก็ได้สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ความมีระเบียบวินัยการตรงต่อเวลาเข้าไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการเล่นดนตรี

2. ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรีของคณะแตรวงสู่นักดนตรีรุ่นเยาว์

จากการศึกษาคณะแตรวงที่นักเรียนโรงเรียนช่องพระนางวิทยาร่วมบรรเลง จำนวน 3 คณะ ได้แก่ คณะแตรวงต้องประสงค์ คณะแตรวงพรประสิทธิ์ และคณะแตรวงขวัญใจคลองปลับสามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ของนักดนตรีรุ่นเยาว์จากคณะแตรวงได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การคัดเลือกนักดนตรีรุ่นเยาว์: โดยคณะแตรวงจะพิจารณาจากนักดนตรีรุ่นเยาว์ที่มีพฤติกรรมดี รับผิดชอบ รักษาเวลาก่อนเป็นอันดับแรก และทำการคัดเลือกนักดนตรีรุ่นเยาว์ด้วยการทดสอบความสามารถพื้นฐานในการเล่นเครื่องดนตรี ด้วยการฟังเสียงการเป่าของนักดนตรีคนนั้น ไม่ว่าจะเป่าเครื่องดนตรีใดๆก็ตาม ว่ามีความคมชัดและมีพลังหรือไม่ นักดนตรีที่จะรับเข้าร่วมคณะจะต้องสามารถบรรเลงดนตรีได้แล้วเท่านั้น ซึ่งสำหรับนักเรียนจากโรงเรียนเขาช่องพระนางวิทยามีพื้นฐานความรู้ในการเล่นเครื่องเป่าได้เป็นอย่างดี และมีพื้นฐานความรู้ด้านโน้ตสากล ทำให้สามารถบรรเลงเพลงร่วมและฝึกหัดได้อย่างรวดเร็ว

2. มอบหมายให้ศึกษาเพลงที่จะเรียนรู้ล่วงหน้าด้วยการฟัง: คณะแตรวงจะทำแจ้งให้นักดนตรีรุ่นเยาว์รวมถึงสมาชิกในวงทราบก่อนว่าเพลงที่จะใช้บรรเลงและฝึกซ้อมคือเพลงใดบ้าง หลังจากนั้นจะให้ไปศึกษาเพลงที่จะเรียนรู้ล่วงหน้า โดยเพลงดังกล่าวจะเป็นการคัดเลือกบทเพลงร่วมกัน เป็นการให้นักดนตรีมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบทเพลงมาเป็นเนื้อหาในการเรียนรู้

3. จัดทำตารางการฝึกซ้อมเพื่อทำการนัดหมาย: คณะแตรวงจะมีการกำหนดวันและเวลาในการฝึกซ้อมก่อนล่วงหน้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคืนวันศุกร์ วัน

เสาร์หรืออาทิตย์ ระหว่างเวลา 19.00 – 22.00 น. ทั้งนี้เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่นอกเหนือจากการทำงานและการเรียนของสมาชิกในวง ระยะเวลาในการเรียนรู้ร่วมกัน ประมาณ 2-3 ชั่วโมงต่อครั้ง

4. สร้างความคุ้นเคย: วงแต่ละวงแต่ละคณะจะสร้างความคุ้นเคยกัน ในหมู่สมาชิกของวง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกเก่าหรือสมาชิกใหม่ เพื่อสร้างความพอใจในเนื้อหาที่จะเรียนรู้ ส่งผลให้การเรียนการสอนเกิดความเป็นกันเองและกล้าแสดงออก กล้าถาม กล้าตอบในข้อสงสัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรีและโน้ตเพลงของผู้สอน

5. ให้ศึกษาโน้ตดนตรีควบคู่กับการฟังเพลงซ้ำๆ: จากผลการศึกษาพบว่าคณะแต่ละวงทั้ง 3 วง จะมีการให้ความรู้ในการอ่านโน้ตไทยใช้สัญลักษณ์ ด ร ม พ ซ ล ท เป็นหลัก ซึ่งเกิดจากการสร้างตัวโน้ตที่เป็นข้อตกลงทางความเข้าใจให้ตรงกัน ไม่ได้ใช้หลักทฤษฎีตัวโน้ตสากล ควบคู่กับการฟังเพลงซ้ำๆ เพื่อให้เกิดการจดจำได้ โดยทั่วไปจะมีการเปิดเพลงให้ฟังประมาณ 4-5 ครั้ง

6. ท่องจำโน้ตดนตรีของคณะแต่ละวง: คณะแต่ละวงทุกคณะกำหนดให้สมาชิกในวงทุกคนจะต้องท่องจำโน้ตดนตรีของคณะได้ หากสมาชิกรายใดไม่สามารถท่องจำโน้ตได้ ผู้ถ่ายทอดจะดูแลเป็นพิเศษ หลังจากนั้นจึงจะให้ปฏิบัติดนตรีจริง

7. ฝึกซ้อมบรรเลงร่วมกันจนเกิดความชำนาญ: เมื่อสมาชิกในวงทุกคนสามารถท่องจำโน้ตของคณะแต่ละวงได้แล้ว ก็จะเข้าร่วมฝึกปฏิบัติดนตรีร่วมกัน ทั้งนี้การบรรเลงไม่มีการแบ่งว่าผู้ใดจะต้องขึ้นท่อนไหน ทั้งนี้ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้จะเป็นผู้เป่าบรรเลงเพลงให้ทุกคนฟังก่อนเป็นตัวอย่าง ในจังหวะที่จะต้องมีส่วนโน้ตที่ย้ำจังหวะหรือเน้นจังหวะตก จังหวะยก ก็จะต้องซ้อมให้พร้อมเพรียงกัน เป็นการสอนเรื่องจังหวะให้กับทุกคน โดยผู้ถ่ายทอดจะเป็นผู้ที่เคาะจังหวะให้ทุกคนฝึกเป่าตาม รวมทั้งเป่าเน้นย้ำเป็นตัวอย่าง และให้ทุกคนเป่าตามจนกว่าทุกคนจะบรรเลงได้พร้อมเพรียงกัน

3. วิธีการถ่ายทอดความรู้ด้านการบรรเลงเพลงแต่ละวง

โดยสรุปแล้วพบว่าคณะแต่ละวงทั้งสามคณะ ได้แก่ คณะแต่ละวงต้อง

ประสงค์ คณะกรรมการประสิทธิ์ และคณะตรวจขวัญใจของพลับ มีวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ในการบรรเลงเพลงให้กับนักดนตรีรุ่นเยาว์และสมาชิกในวงดนตรีท่านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดที่คล้ายคลึงกันดังนี้

3.1 ผู้ถ่ายทอดความรู้จะมีเพียงท่านเดียว ส่วนใหญ่จะเป็นหัวหน้าคณะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เอง มีเพียง 1 คณะที่มอบหมายให้มิถ่ายทอดความรู้เป็นท่านอื่น ซึ่งก็เคยเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนช่างพรานวิทยา และมีพื้นความรู้ในการบรรเลงเพลงเป็นอย่างดี

3.2 การถ่ายทอดจะใช้วิธีการเน้นการจดจำได้เป็นสำคัญ โดยเน้นการฟังเพลงให้จดจำได้ก่อนเป็นหลัก เมื่อฟังเพลงและจดจำได้แล้ว จะให้ทำการท่อนโน้ตเพลงที่หัวหน้าคณะเป็นผู้เขียนขึ้นเองจนกว่าจะจดจำได้จึงจะเข้าสู่การปฏิบัติดนตรี

3.3 โน้ตเพลงที่หัวหน้าคณะเขียนขึ้นมานั้น จะเป็นการเขียนด้วยโน้ตดนตรีไทยเป็นหลัก

3.4 บทเพลงที่ใช้ในการฝึกซ้อมบรรเลง จะเป็นเพลงลูกทุ่งปัจจุบันหรือบทเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมในช่วงเวลานั้นๆ

3.5 การสอนไม่มีการลำดับความยากง่ายในการถ่ายทอดเนื้อหาบทเพลง ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามลำดับของท่อนเพลง ผู้บรรเลงเครื่องดนตรีก็จะต้องเล่นบรรเลงตามเครื่องดนตรีที่ตนถนัด ไม่มีการกำหนดตัวผู้เล่นว่าใครต้องขึ้นเพลงก่อนหลัง

3.6 สื่อการสอนในการถ่ายทอดความรู้แต่ละครั้ง ก็คือเครื่องดนตรีประจำตัวของผู้ถ่ายทอด เช่น แซกโซโฟน ไม้เนื้อแข็งหรือไม้กลองสำหรับเคาะจังหวะ โทรศัพท์มือถือที่สามารถเปิดเพลงได้ และเครื่องขยายเสียง

สามารถสรุปได้ว่าคณะตรวจทั้งสามคณะเน้นการฝึกฝนที่ซ้ำๆ ไม่ว่าจะฟัง การอ่านโน้ต การท่อนจำโน้ต การฝึกซ้อมบรรเลง ก็จะเป็นการกระทำที่ซ้ำๆ ทั้งนี้ข้อสังเกตที่สำคัญในประเด็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ในการบรรเลงดนตรีของคณะตรวจบางคณะ คือการจัดสอนเพิ่มเติมพิเศษให้กับนักดนตรีรุ่นเยาว์ในกรณีที่ไม่สามารถบรรเลงหรือจดจำโน้ตเพลงเท่ากับสมาชิกคนอื่นๆในวง ในช่วงวันหยุด

เสาร์-อาทิตย์ ในเวลากลางวัน ซึ่งมีความสะดวกในการเดินทางมาส่งและมารับของ ผู้ปกครองที่ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ในบางคณะซึ่งผู้ถ่ายทอดมีประสบการณ์การเรียนรู้ในลักษณะดนตรีไทยเดิม จะนิยมใช้การสอนแบบตัวต่อตัวและมุขปาถะให้กับ นักดนตรีแต่ละคน หากผู้ใดที่สามารถจดจำและบรรเลงได้แล้ว ก็จะไปถ่ายทอด ต่อๆ กันในคณะ เพื่อให้ชำนาญและบรรเลงเพลงร่วมกันทั้งคณะในที่สุด

4. วิธีการวัดผล

จากการศึกษาคณะแต้รวงทั้งสามคณะ ให้ผลการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการ วัดผลนักดนตรีรุ่นเยาว์ที่เข้าไปเป็นสมาชิกของคณะแต้รวง ในลักษณะเดียวกันกับ สมาชิกรายอื่นๆ โดยมีข้อสรุปได้ดังนี้

4.1 การทดสอบความสามารถในการร่วมบรรเลงของสมาชิกในคณะ เป็นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ

4.2 การทดสอบจะกระทำโดยผู้ถ่ายทอดความรู้ ในลักษณะทดสอบ ในระหว่างการสอนในแต่ละขั้นตอน ด้วยการใช้ทักษะ และการสังเกตจากผู้ถ่ายทอด ด้วยตนเอง โดยพิจารณาในสองช่วง ได้แก่ ช่วงของการอ่านโน้ต ว่านักดนตรีสามารถ อ่านโน้ตได้หรือไม่ หากไม่สามารถอ่านได้ก็จะไม่ให้ปฏิบัติดนตรีจริง กรณีปฏิบัติดนตรี ก็จะทำให้ดนตรีแต่ละคนเป่าให้ฟังที่ละท่อน หากบรรเลงไม่ได้ก็จะให้กลับไปปฏิบัติ ในขั้นเดิมจนกว่าจะผ่านจึงจะได้ขึ้นท่อนเพลงใหม่

อภิปรายผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่ระบุว่า “เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ดนตรี ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการเรียน วิธีการถ่ายทอด และการวัดผล จากคณะแต้รวง สุนักดนตรีรุ่นเยาว์ กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงแต้รวงของนักเรียนโรงเรียนชองพราน วิทยา ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” นั้น พบผลการศึกษาที่น่าสนใจและ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ขั้นตอนการเรียนรู้นักดนตรีอันประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) คัดเลือกนัก ดนตรีรุ่นเยาว์เข้าร่วมบรรเลงกับคณะแต้รวงโดยการทดสอบพื้นฐานความสามารถ

2) มอบหมายให้ศึกษาเพลงที่จะเรียนรู้ล่วงหน้าด้วยการฟัง 3) จัดทำตารางการฝึกซ้อมเพื่อทำการนัดหมาย 4) สร้างความคุ้นเคย 5) ศึกษาโน้ตดนตรีควบคู่กับการฟังเพลงซ้ำ 6) ท่องจำโน้ตดนตรีของคณะแตรวง และ 7) ฝึกซ้อมบรรเลงร่วมกันจนเกิดความชำนาญเห็นได้ว่าขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องการสืบทอดดนตรีไทย แม้ว่าวงแตรวงจะใช้เครื่องดนตรีสากล แต่กระบวนการเรียนรู้ยังไม่เปลี่ยนไปจากความรู้ด้านดนตรีไทย ดังที่ มนตรี ตราโมทย์ (2540) ได้ระบุไว้ว่า การสืบทอดดนตรีในอดีต คือการได้อยู่ใกล้ซัด สังเกต จดจำ เรียนรู้และฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ พร้อมกับนิสัยที่ต้องเป็นคนรู้จักสัมผัสมาคารวะ นอบน้อม ตรงต่อเวลา มานะอดทน ตั้งใจมุ่งมั่นมีระเบียบแบบแผนตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัดนอกจากนี้ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการส่งเสริมให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นักเรียนเกิดทักษะชีวิตและอาชีพที่สามารถช่วยเหลือจนเจือจรรอบครัวและเป็นทุนในการศึกษาต่อของตนเอง รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคม มีทักษะสังคมและสามารถอยู่ร่วมในสังคมข้ามวัฒนธรรม เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือได้ (วิจารณ์ พานิช, 2555) การร่วมบรรเลงของนักดนตรีรุ่นเยาว์กับคณะแตรวงเป็นสร้างความสัมพันธ์แบบเครือข่ายกันในสังคม นักดนตรีรุ่นเยาว์มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับนักดนตรีผู้ใหญ่ในชุมชน มีโอกาสได้เข้าวัดเนื่องด้วยการบรรเลงแตรวงส่วนใหญ่จะใช้ในงานพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งประเวศ วะสี (2552) กล่าวว่า คนทุกคนในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เพราะคนทุกคนมีความรู้อยู่ในตัวที่ได้จากประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน และเป็นการปลูกฝังให้นักดนตรีรุ่นเยาว์ได้เรียนรู้ความหลากหลายทางสังคม เนื่องด้วยสังคมไทยในปัจจุบันมีสภาพความเป็นพหุวัฒนธรรมมีความหลากหลายในชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม การเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นของการอยู่ร่วมกัน

2. วิธีการถ่ายทอด ซึ่งประกอบด้วยกรณีถ่ายทอดความรู้จะมีเพียงท่านเดียว ด้วยการใช้วิธีการเน้นการจดจำได้เป็นสิ่งสำคัญ มีการใช้โน้ตดนตรีไทยเป็นหลัก ใช้บทเพลงในยุคปัจจุบันที่กำลังเป็นที่นิยมเป็นเนื้อหาในการฝึกซ้อม มีการสอนโดย

ไม่มีการลำดับความยากง่ายในการถ่ายทอดเนื้อหาบทเพลง แต่จะดำเนินตามท่อนเพลงเป็นสำคัญ และใช้สื่อการสอนสำคัญคือเครื่องดนตรีประจำตัวของผู้ถ่ายทอด ไม่ก่อกองสำหรับเคาะจังหวะ การประยุกต์ใช้โทรศัพท์มือถือในการซ่อมเพลงผ่านเครื่องขยายเสียง ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดของการใช้การจดจำได้และมีลักษณะการเลียนแบบท่าทางการเล่นดนตรีของครูผู้สอน เช่นเดียวกับแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของ สุกกรี เจริญสุข (2541) ที่กล่าวว่าในกระบวนการเรียนรู้ทางด้านดนตรีและศิลปะนั้นสามารถที่จะแบ่งออกได้เป็น 5 ชั้น ด้วยกันดังนี้ คือ การเลียนแบบ ทำซ้ำ แหกคอก พบทางเวทคา และพบความเป็นฉัน ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ค้นพบจากชีวิต ประสบการณ์และความเป็นจริง ด้วยผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องในกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจนอยู่ 2 ชั้นตอน คือ ชั้นเลียนแบบและทำซ้ำ โดยเฉพาะการทำซ้ำทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะความชำนาญเป็นอย่างมาก และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ นวรัตน์ รัตนศรีวอ (2550) ที่ทำการศึกษาระบบการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านหมอลำ: กรณีศึกษา ฉวีวรรณ ดำเนิน ที่มีลำดับขั้นตอนในการเรียนรู้ 3 หลัก โดยเริ่มจากหลักความเหมือน หลักความแตกต่าง และหลักความเป็นฉัน

3. วิธีการวัดผล

สำหรับการวัดและประเมินผลของคณะแตรวงนั้น ถือเป็นกรวัดผล การเรียนรู้โดยใช้การวัดผลและประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการทั้งสิ้น จากการค้นพบ ทั้งสามคณะจะมีการประเมินผลการฝึกซ้อมทุกระยะของการถ่ายทอดและการซ่อม โดยเฉพาะเริ่มต้นของการเข้าสู่กระบวนการถ่ายทอดดนตรี เช่นการให้อ่านโน้ตเพลงให้ผู้ถ่ายทอดฟัง ถ้าผู้ถ่ายทอดดนตรีฟังและประเมินว่าอ่านโน้ตผิด ผู้ถ่ายทอดความรู้ก็จะให้ผู้เรียนอ่านโน้ตใหม่จนกว่าจะอ่านโน้ตได้ถูกต้อง การท่องจำโน้ตเพลงก็เช่นกัน ผู้เรียนก็ต้องท่องจำโน้ตเพลงให้ได้และจดจำโน้ตเพลงเป็นอย่างดีโดยไม่ต้องดูโน้ตเพลง ถ้าท่องโน้ตเพลงผิดผู้ถ่ายทอดความรู้ก็จะให้ท่องโน้ตเพลงใหม่จนกว่าจะจำโน้ตเพลงได้ การบรรเลงเพลงถ้าหากผู้เรียนเป่าบรรเลงผิดไม่ว่าจะเป็นการเป่าผิดโน้ต บรรเลงผิดท่อนเพลง ผู้ถ่ายทอดก็จะให้เป่าบรรเลงเพลงใหม่ทันที ภายหลังจากฝึกซ้อมและประเมินผลจะมีการนัดหมายว่านักดนตรีคนใดควรไปฝึกซ้อมเพิ่มเติมให้

มากขึ้นแล้วมาเป่าบรรเลงให้ผู้สอนฟังใหม่ เมื่อฟังแล้วพิจารณาเห็นว่าเป็นการบรรเลงที่ผิดโดยผู้สอนใช้วิธีการประเมินด้วยการสังเกตอีกครั้งจากประสบการณ์การสอนของผู้ถ่ายทอดความรู้ ก็จะตักเตือนและชี้แนะแล้วแก้ไขทันที ซึ่งถือว่าเป็นการวัดและประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งไม่มีแบบทดสอบหรือเป็นเอกสารใดๆ หากพบว่าผู้เล่นเล่นได้ไม่ดีหรือควรแก้ไขทั้งนี้ผู้เรียนแก้ไขปรับปรุงทันทีหลังการประเมินโดยการให้คำแนะนำประกอบการแก้ไข

ทั้งนี้ กิ่งกาญจน์ สิริสุนันท์ (2545) ระบุว่า การประเมินผลวิชาดนตรีนั้นแม้ผลลัพธ์สุดท้ายที่เราคาดหวังคือการแสดงออกถึงประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นในภาพรวมทั้งหมด อาจเป็นการแสดงดนตรีเพื่อสอบ หรือการสอบเนื้อหาวิชาดนตรีในช่วงปลายภาคเรียน แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนในระหว่างการศึกษาของผู้เรียน ผลการประเมินในลักษณะนี้ไม่สามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้ทันที แต่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอนครั้งต่อไป เช่นเดียวกับ ฌรุฑ์ สุทธิจิตต์ (2540) ที่ระบุว่าเมื่อใดที่การสอนไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากผู้เรียนไม่เข้าใจ ผู้สอนก็ต้องพยายามคิดหาเทคนิคการสอนการอธิบายหรือสาธิตให้นักเรียนเข้าใจมากขึ้นในทันทีหรือในการเรียนชั่วโมงถัดไป

งานวิจัยฉบับนี้ยังพบผลการศึกษาที่มีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ หทัยรัตน์ ทริพย์เจริญ (2553) ซึ่งทำการศึกษาวิจัยกระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติกลองยาวของนายสิงห์โต เอี่ยมเคลือบ โดยพบว่า การถ่ายทอดการปฏิบัติกลองยาวของนายสิงห์โต เอี่ยมเคลือบนั้น เน้นวิธีการสอนแบบการสาธิตและมักจะให้ศิษย์ สังเกต จำเลียนแบบและปฏิบัติด้วยตนเองร่วมกับการเรียน รวมถึงการประเมินผลด้วยวิธีการสังเกตตั้งนั้นอาจจะกล่าวได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติดนตรีในท้องถิ่นมีลักษณะกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ละเอียดอ่อนผสมผสานระหว่างความเป็นดนตรีไทยเดิมและดนตรีตะวันตก ใช้วิธีการท่องจำ ทำตามฝึกซ้อมซ้ำๆ โดยใช้เครื่องดนตรีตะวันตกถ่ายทอดออกมาเป็นเสียงดนตรีสากลสำเนียงไทย การประเมินผลในกระบวนการจึงน่าจะเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนทักษะ

ดนตรี เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ใช้ในการพัฒนาความสามารถของนักเรียนซึ่งผู้สอนสามารถประเมินและปรับปรุงแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้ทันทั่วทั้ง เช่นเดียวกับงานวิจัย นิพนธ์ กล้ากลุ่มจิตร (2557) ที่ใช้วิธีการประเมินผลตลอดเวลาในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละคาบโดยใช้วิธีการสังเกต แนะนำแก้ไขให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ ซึ่งก็จะใช้วิธีการก็ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแม้ว่าวงดนตรีคณะแตรวงจะดูเป็นเหมือนวงดนตรีสากล เนื่องจากใช้เครื่องดนตรีสากลมาบรรเลง แต่กระบวนการถ่ายทอดการวัดและการประเมินผลก็ยังคงเป็นแบบดนตรีไทยนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการเรียนรู้ดนตรีจากคณะแตรวงสุนัคนดนตรีรุ่นเยาว์กรณีศึกษาการร่วมบรรเลงแตรวงของนักเรียนโรงเรียนช่องพรานวิทยา ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดราชบุรี มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.1 ผู้ให้ความรู้ ต้องมีความรับผิดชอบ ฝึกฝนตนเองให้ได้ก่อนที่จะไปทำการสอนและฝึกฝนให้แก่ผู้อื่น อีกทั้งการอยู่ได้ของคณะแตรวงขึ้นอยู่กับความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกันในคณะมากกว่าสิ่งอื่นใด การใช้จิตวิทยาในการควบคุมวงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

1.2 ผู้ให้ความรู้ต้องมีวิธีการสอน และมีลำดับขั้นตอนการสอนที่ผ่านการวางแผนไว้แล้ว

1.3 ผู้ที่ต้องการจะตั้งคณะแตรวง สามารถนำขั้นตอนในกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดมาใช้ เช่น การคัดเลือกนักดนตรี ทั้งนี้ผู้ศึกษาเสนอแนะวิธีการคัดเลือกด้วยวิธีการคัดเลือกจากลักษณะนิสัย ความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา การคำนึงถึงส่วนรวม และความเสียสละ มีการฝึกซ้อม มีการประเมินผล

1.4 การเสริมสร้างแรงบันดาลใจ ได้แก่ การเสริมสร้างทางด้านเทคนิคการเล่น การสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับศิษย์ การสอนแบบตัวต่อตัว ซึ่งเป็น

เทคนิคการสอนทั้งดนตรีสากลและดนตรีไทย ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกรักอยากเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในครั้งต่อไป

2.1 ในการศึกษารุ่นต่อไป ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของนักดนตรีรุ่นเยาว์หรือนักเรียนในการร่วมบรรเลงเครื่องดนตรีที่บ้าน

2.2 ควรมีการศึกษาถึงประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเข้าร่วมบรรเลงวงดนตรีเครื่องดนตรีเป็นรูปธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2543). **สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิงกาญจน์ สิริสุนทร. (2545). **รูปรีศิลป์การให้คะแนน**. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

ณรุทธ์ สุทนต์จิตต์. (2540). **กิจกรรมดนตรีสำหรับครู**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทศนา แหมมณี. (2522). **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวรรตน์ รัตนศรีวอ. (2550). **กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านหมอลำ : กรณีศึกษาฉวีวรรณ ดำเนิน**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

นิพนธ์ กล้ากลุ่มจิตร. (2557). **การศึกษาวิธีการถ่ายทอดดนตรีไทยในระบบโรงเรียนและบ้านดนตรีไทย**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2552). **ทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : สสส.

มนตรี ตราโมท. (2537). **โสมส่องแสง: ชีวิตดนตรีไทยของมนตรี ตราโมท**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

- มนตรี ตราโมท. (2540). **ดุริยางคศาสตร์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: บริษัท มติชนจำกัด.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
- หทัยรัตน์ ทรัพย์เจริญ. (2553). **กระบวนการถ่ายทอดการปฏิบัติกลองยาวของนายสิงโต เอี่ยมเคลือบ ครูดนตรีพื้นบ้าน หมู่บ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี, นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมบัติ เวชกามา. (2557). **การพัฒนารูปแบบการบรรเลงดนตรีเครื่องขลุ่ยบ้านร่วมสมัยในจังหวัดอุดรดิษฐ์**. วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 3(5): 130-132.
- สุกรี เจริญสุข. (2541). **แตรและแตรวงของชาวสยาม**. กรุงเทพฯ: Dr.Sax.
- สุพันธ์ ต้นศรีวงษ์. (2538). **วิธีการสอน**. กรุงเทพฯ: สกายบุ๊คส์.